

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-49>

УДК 339.562 (477)

JEL classification: H26, F13, F14, K34

ІЛЬЧЕНКО Руслан

Львівський торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0009-0000-9108-8295>

e-mail: rusilchenko2k@gmail.com

САПОЖНИК Дмитро

Львівський торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-1125-8571>

e-mail: dimalv.ua@gmail.com

БОРОТЬБА ІЗ ЗАНИЖЕННЯМ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ

У статті розглянуті питання боротьби із заниженням митної вартості товарів. показано, що в Україні проблема заниження митної вартості товарів становить серйозну загрозу економічним інтересам держави. оскільки митна вартість слугує основою для обчислення митних платежів, вона стає об'єктом для маніпуляцій багатьма недобросовісними учасниками зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), які бажають знизити законний податковий тягар. Визначено, що недекларування товарів або їх недостовірне декларування, за статистикою митних органів, є найчастішими складами адміністративних правопорушень у сфері митної справи, оскільки Бюджетні втрати держави не є єдиним негативним наслідком такого роду економічного правопорушення. Недостовірне декларування митної вартості товарів чинить згубний вплив на конкурентоспроможність країни в цілому, підриваючи тим самим сам ринковий принцип справедливої конкуренції. У результаті декларування товарів за заниженими цінами на внутрішньому ринку країни створюється дисбаланс між дешевими імпортованими товарами і дорогими товарами вітчизняного виробництва. Розглянуто методи експертної оцінки обсягів заниження митної вартості та недонадходження митних платежів до бюджету країни. Кількісні оцінки експертів розходяться залежно від обраної ними методики дослідження. Але загалом експерти згодні в одному: масштаби недостовірного імпорту величезні, і вирішення цієї проблеми залежить від того, наскільки держава зможе ефективно побудувати свою роботу. Зазначено, що на сьогодні немає єдиної методики оцінки масштабів недостовірного декларування товарів та їх заниження митної вартості. В статті виокремлено окремі методи оцінки нелегального імпорту, які використовуються в різних державних установах і наукових колах: метод опитування експертів або експертних оцінок; метод «дзеркальної» статистики; метод вивчення й аналізу внутрішнього ринку та попиту. Зроблено висновок, що використання різних методів оцінки обсягів недостовірного декларування митної вартості дає змогу визначити ефективність вжитих державою заходів митного регулювання та контролю зовнішньоторговельної діяльності, оскільки масштаби цієї проблеми вимагають від держави вжиття коригувальних заходів щодо протидії незаконному ухиленню від сплати митних платежів та сприяння захисту вітчизняного виробництва, створивши тим самим рівні конкурентні умови для учасників господарської діяльності.

Ключові слова: митні платежі, митна вартість, товарів «прикриття», декларування товарів, незаконний імпорт, незареєстрований імпорт, недостовірного декларування.

ICHENKO Ruslan, SAPOZHNIK Dmytro

L'viv University of Trade and Economics

COMBATING THE UNDERSTATEMENT OF THE CUSTOMS VALUE OF GOODS

The article deals with the issues of combating the understatement of the customs value of goods. the author shows that in Ukraine the problem of understatement of the customs value of goods poses a serious threat to the economic interests of the state. since the customs value serves as the basis for calculating customs payments, it becomes an object for manipulation by many unscrupulous participants in foreign economic activity (hereinafter – FEA) who wish to reduce the legitimate tax burden. It is determined that, according to the statistics of the customs authorities, non-declaration of goods or their unreliable declaration are the most frequent administrative offenses in the field of customs, since budgetary losses of the State are not the only negative consequence of this kind of economic offense. False declaration of the customs value of goods has a detrimental effect on the competitiveness of the country as a whole, thereby undermining the very market principle of fair competition. As a result of declaring goods at low prices in the domestic market of a country, an imbalance is created between cheap imported goods and expensive domestically produced goods. The article considers the methods of expert assessment of the volume of understatement of customs value and the shortfall in customs payments to the country's budget. Experts' quantitative estimates differ depending on the research methodology they choose. But in general, the experts agree on one thing: the scale of unreliable imports is huge, and the solution to this problem depends on how effectively the state can organize its work. It is noted that today there is no single methodology for assessing the extent of false declaration of goods and their understatement of customs value. The article identifies certain methods for assessing illegal imports used by various government agencies and academia: the method of interviewing experts or expert assessments; the method of "mirror" statistics; the method of studying and analyzing the domestic market and demand. It is concluded that the use of various methods of assessing the volume of unreliable customs value declaration makes it possible to determine the effectiveness of the measures taken by the State to regulate and control foreign trade activities, since the scale of this problem requires the State to take corrective measures to counteract illegal customs duty evasion and to promote the protection of domestic production, thereby creating equal competitive conditions for economic operators.

Keywords: customs payments, customs value, "cover" goods, declaration of goods, illegal imports, unregistered imports, false declaration.

Стаття надійшла до редакції / Received 17.12.2025

Прийнята до друку / Accepted 23.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Ільченко Руслан, Сапожник Дмитро

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Однією з найпоширеніших схем ухилення від сплати митних платежів є заниження митної вартості товарів. Сьогодні в Україні проблема заниження митної вартості товарів становить серйозну загрозу економічним інтересам держави. Оскільки митна вартість слугує основою для обчислення митних платежів, вона стає об'єктом для маніпуляцій багатьма недобросовісними учасниками зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), які бажають знизити законний податковий тягар.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Одним із найбільш поширених випадків недостовірного декларування є недостовірне визначення класифікаційного коду товару в митних цілях за ТН ЗЕД, пов'язане зі складністю попередньої ідентифікації товару. Для виключення випадків підміни або виявлення товарів «прикриття», які можуть носити умисний або навіть ненавмисний характер, важливими є ототожнення товару або його ідентифікація для митних цілей з наступною класифікацією відповідно до ТН ЗЕД, а також установлення відповідності відомостей, поданих та заявлених у декларації на товар і в супровідних документах, тексту товарної позиції та товарної позиції ТН ЗЕД.

Згідно з оцінками експертів, заснованими на дослідженні практичного досвіду різних митних служб, вартісні правопорушення можуть призвести до скорочення податкових надходжень до бюджету держави на розмір до 50%. [1]. За підрахунками можливі втрати держави тільки від недостовірного декларування митної вартості товарів, що ввозяться з країн ЄС, становить близько 4,5 млрд доларів США [2, 3].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Недекларування товарів або їх недостовірне декларування, за статистикою митних органів, є найчастішими складами адміністративних правопорушень у сфері митної справи. Так, останніми роками близько 35% порушуваних митницею справ стосуються саме фактів недекларування або недостовірного декларування товарів, при цьому близько 50% справ порушуються щодо фізичних осіб, 45% – юридичних осіб і 10% – на посадових або нествановлених осіб [4].

На сьогодні немає єдиної методики оцінки масштабів недостовірного декларування товарів та їх заниження митної вартості

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану боротьби із заниженням митної вартості товарів під час їх декларування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Питання фінансових втрат є досить актуальним для нашої держави, бюджет якої формується переважно за рахунок митних і податкових надходжень [5]. Нині частка митних платежів у дохідній частині державного бюджету перевищує 40%. За цим показником Україна перебуває поряд з африканськими країнами (табл. 1).

Таблиця 1

Частка митних платежів у загальному обсязі податкових доходів у %

Регіон (країна)	%	Регіон (країна)	%	Регіон (країна)	%
Африка	28,7	Індонезія	4,7	Півд. Америка	13,3
Ботсвана	37,2	М'янма	7,2	Аргентина	8,0
Бурунді	18,4	Філіппіни	19,6	Багамські о-ви	50,1
Камерун	31,6	Шрі-Ланка	12,7	Болівія	6,9
Кот-д'Івуар	27,6	Таїланд	3,9	Бразилія	5,8
Ефіопія	29,3	Середній Схід	22,3	Колумбія	8,5
Гамбія	44,5	Бахрейн	41,4	Коста-Ріка	6,6
Кенія	16,8	Єгипет	20,0	Еквадор	11,8
Лесото	22,8	Іран	18,4	Сальвадор	10,0
Маврикій	32,8	Ізраїль	0,9	Гватемала	12,4
Руанда	30,3	Йордан	20,4	Нікарагуа	10,5
Сьєрра-Леоне	49,8	Кувейт	71,5	Панама	20,2
ПАР	3,0	Марокко	20,1	Парагвай	17,5
Азія	14,9	Оман	10,4	Перу	12,8
Фіджі	22,7	Пакистан	15,4	Уругвай	4,1
Індія	24,1	Сирія	11,7	Венесуела	12,9

Джерело: складено за [6]

Бюджетні втрати держави не є єдиним негативним наслідком такого роду економічного правопорушення. Недостовірне декларування митної вартості товарів чинить згубний вплив на

конкурентоспроможність країни в цілому, підриваючи тим самим сам ринковий принцип справедливої конкуренції. У результаті декларування товарів за заниженими цінами на внутрішньому ринку країни створюється дисбаланс між дешевими імпортними товарами і дорогими товарами вітчизняного виробництва.

Завдяки мінімізації митних платежів завдяки використанню фіктивних контрактних цін, недобропорядні імпортери отримують цінові конкурентні переваги, що призводить до витіснення з внутрішнього ринку продукції національних виробників, яка багато в чому нездатна конкурувати з дешевим імпортом. Зрештою скорочується виручка вітчизняних підприємств, знижуються обсяги промислового виробництва неконкурентоспроможних товарів, скорочуються робочі місця в різних галузях виробництва, сповільнюються темпи зростання ВВП і диверсифікації економіки.

Найбільш чутливими і вразливими в цьому сенсі є галузі з роздрібною торгівлі одягом, взуттям та тканинами [7-9] (рис. 1). Іншим наочним прикладом негативних наслідків масового заниження митної вартості для економічного потенціалу країни є нелегальний імпорт сільськогосподарської техніки та обладнання [10].

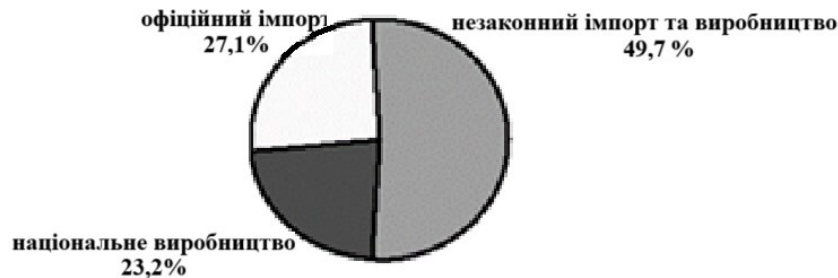

Рис. 1. Частка незаконного імпорту і виробництва на українському ринку товарів легкої промисловості

Джерело: складено за [7-9]

Соціальний наслідок від заниження митної вартості проявляється в корумпованості посадових осіб митних та інших контролюючих органів. Бажання імпортера заощадити свої кошти за рахунок різниці між великими офіційними митними платежами та порівняно незначними незаконними «преміальними» інспектору, який перевіряє, сприяє зростанню випадків корупції в інститутах державної влади.

З огляду на негативні для країни наслідки, пов'язані з недостовірним декларуванням митної вартості товарів, питання вимірювання масштабів цього явища стає вельми актуальним. До того ж це питання становить певний науково-дослідницький інтерес, оскільки на сьогодні немає єдиної методики комплексної оцінки обсягів нелегального імпорту.

Слід зазначити, що існують різні експертні оцінки обсягів заниження митної вартості та недонадходження митних платежів до бюджету країни. Кількісні оцінки експертів розходяться залежно від обраної ними методики дослідження. Але загалом експерти згодні в одному: масштаби недостовірного імпорту величезні, і вирішення цієї проблеми залежить від того, наскільки держава зможе ефективно побудувати свою роботу. Для оцінки нереєстрованого імпорту, тобто імпорту, який не враховується в імпортній митній статистиці використовують методику платіжного балансу країни [11]. З цієї метою до вартісних обсягів імпорту в цінах CIF роблять поправки на величину обсягів заниження учасниками ЗЕД митної вартості та «човникової» торгівлі. Ця методика полягає в тому, що кількість проданих через роздрібну торгівлю товарів порівнюють з обсягами їхнього внутрішнього виробництва та офіційним імпортом. Розбіжність між цими величинами і показує неврахований імпорт. Автори [12], використовуючи дані «дзеркальної статистики», дійшли висновку, що дійсні масштаби нелегального імпорту часто перевищують оцінки національних банків країн. Розрахунки в розрізі основних торговельних партнерів відсоткової розбіжності між вартісним обсягом імпорту (за даними національних джерел митної статистики) і вартісним обсягом експорту Європейського союзу показали позитивну розбіжність між торговельними даними країн, яка може бути пояснена тим фактом, що товари часто реекспортуються через треті країни.

Варто зазначити, що під час проведення такого порівняльного аналізу фінські дослідники не враховують розбіжності в методологіях ведення зовнішньоторговельної статистики в різних країнах. Певною мірою розбіжність між статистичними даними зумовлена розбіжностями в методологіях оцінювання статистичного експорту та імпорту, різницею у валютних курсах і датах вимірювань. У зв'язку з цим такі розбіжності в статистичних даних не можуть бути спричинені винятково заниженням митної вартості та контрабандою.

Незважаючи на наявні відмінності в експертних оцінках, можна констатувати, що останніми роками спостерігається поступове зниження частки незареєстрованого імпорту на тлі зростання офіційного імпорту товарів, тенденція збільшення імпорту за одночасного зниження імпортних операцій, що не враховуються в митній статистиці [13]. Причинами зниження частки нереєстрованого імпорту можна назвати набрання чинності митним кодексом, ліберальну тарифну політику, спрямовану на «обнуління» і зниження ставок митного тарифу, впровадження в практику роботи митних органів системи управління ризиками, вагове обмеження (до 35 кг) безмитного провезення товарів для особистих цілей та ін.

Як уже зазначалося на початку, на сьогодні немає єдиної методики оцінки масштабів недостовірного декларування товарів та їх заниження митної вартості. Однак можна виокремити кілька методів оцінки нелегального імпорту, які використовуються в різних державних установах і наукових колах: метод опитування експертів або експертних оцінок; метод «дзеркальної» статистики; метод вивчення й аналізу внутрішнього ринку та попиту.

Використання першого методу – методу опитування експертів – характерне для оцінки нелегального імпорту в окремому сегменті торгівлі товарами. Тут, як правило, експертами можуть виступати великі імпортери, різні асоціації та професійні об'єднання, які обізнані з правилами торгівлі цими товарами. Недоліком цього методу є його застосування до вузького кола товарів і суб'єктивність оцінок експертів, які можуть не збігатися з даними статистичного аналізу.

Тому для оцінки ступеня недостовірності заявлених митним органам відомостей щодо імпортних операцій наукові установи та державні органи найчастіше використовують метод «дзеркальної» статистики. Суть методу «дзеркальної» статистики полягає в зіставленні даних митної статистики про український імпорт товарів з даними країн-партнерів про експорт тих самих товарів до України. Зіставлення дає змогу розглядати кожен окремий товаропотік із двох точок зору: з боку відправника вантажу і з боку його одержувача. Розбіжності в оцінках понад прийняті допущення можуть вказувати на неузгодженість статистичного обліку в країнах-партнерах, але найчастіше вони свідчать про порушення митного контролю та обліку.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, можливість використання різних методів оцінки обсягів недостовірного декларування митної вартості дає змогу визначити ефективність вжитих державою заходів митного регулювання та контролю зовнішньоторговельної діяльності. Сьогодні масштаби цієї проблеми вимагають від держави вжиття коригувальних заходів щодо протидії незаконному ухиленню від сплати митних платежів та сприяння захисту вітчизняного виробництва, створивши тим самим рівні конкурентні умови для учасників господарської діяльності.

Системними заходами в ефективній боротьбі із заниженням митної вартості та недостовірним декларуванням є, на думку автора, реалізація таких заходів:

- впровадження технології попереднього інформування між митними органами про вартість товарів ризику;
- створення системи контролю митної вартості після випуску товарів, що базується на методах аудиту та аналізу ризиків недостовірного декларування;
- автоматизація процедур контролю митної вартості в процесі митного оформлення із застосуванням принципу вибіркового контролю;
- створення інформаційної бази даних цін на найбільш податко-ємні товари;
- створення інституту, що сприяє прискоренню та підвищенню ефективності контролю митної вартості на етапах попереднього та подальшого контролю – інституту уповноважених економічних операторів на основі оцінки критеріїв їх законслухняності;
- організація тісної взаємодії митних органів з податковими та іншими контролюючими органами під час проведення спільних перевірок заходів;
- підвищення якості аналітичної роботи митних органів з вивчення обставин та умов зовнішньоторговельних угод на предмет наявності факторів, що впливають на "штучне" заниження цін товарів.

Література

1. Легкоступ І., Саїнчук Н., Соколюк М. Митні платежі як складова формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. № 52. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-43>
2. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні»: монографія / за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с.
3. Подмазко О. М. Тінюва економіка: сутність та структура. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. №1. С. 148-155. [http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1\(66\)/uazt_2013_1_24.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1(66)/uazt_2013_1_24.pdf)
4. Недостовірні відомості в декларації: наслідки. *НАЗК*. 04.03.2025 р. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/nedostovirni-vidomosti-v-deklaratsii-yaki-naslidky/>
5. Сочка К. А., Палінчак М. М. Митні платежі як фіскальний інструмент держави: тенденції та виклики поточного періоду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 48. С. 65-72. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-12>
6. De Wulf L., Sokol J. Customs Modernization Handbook. World Bank. Washington D. C. 2004. P. 356. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/850061468779087644/pdf/31477.pdf>
7. Люба О. Митна вартість товару: проблемні аспекти та шляхи їх вирішення. *Вісник економіки*. 2022. № 2. С. 171-185. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/46007>

8. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Видавництво ННВК «АТБ». 2018. 527 с.
9. Єсмуханова Ю., Еклс Д. Економічні зв'язки в Україні – регіональний вимір. Опитування підприємств в Україні. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2016/08/Economic-Connectivity_ukr_15_08.compressed-1.pdf
10. Захарчук О. Експорт та імпорт сільськогосподарської техніки. *Економіка АПК*. 2020. Том 27. № 6. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006081>
11. Nepal P., Khanal S., Dhakal H. Ch. Balance of Payment and its Determinants. *Interdisciplinary Journal of Management and Social Sciences (IJMSS)*. 2024. Vol. 5, No. 2. Pp 165-176. <https://doi.org/10.3126/ijmss.v5i2.69454>
12. Теорія розвитку національної транзитивної економічної системи в умовах нового етапу глобалізації за заг. ред. Зверякова М. І. Одеса : ОНЕУ, 2023. 306 с.
13. Дуляба Н. І., Палиса А. Я., Дуляба О. Б. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах вітчизняних та світових соціально-економічних викликів. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-149>.

References

1. Lehkostup I., Sainchuk N., Sokoliuk M. (2023) Mytni platezhi yak skladova formuvannya dokhidnoi chastyny derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. № 52. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-43>
2. Suchasni vyklyky zabezpechennia mytnoi bezpeky v Ukraini»: monohrafiia / za red. A. I. Krysovatoho. Ternopil: Universytetska dumka, 2020. 414 s.
3. Podmazko O. M. (2013) Tinova ekonomika: sutnist ta struktura. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. №1. S. 148-155. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1\(66\)/uazt_2013_1_24.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1(66)/uazt_2013_1_24.pdf)
4. Nedostovirni vidomosti v deklaratsii: naslidky. NAZK. 04.03.2025 r. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/nedostovirni-vidomosti-v-deklaratsii-yaki-naslidky/>
5. Sochka K. A., Palinchak M. M. (2023) Mytni platezhi yak fiskalni instrument derzhavy: tendentsii ta vyklyky potochnoho periodu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vyp. 48. S. 65-72. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-12>
6. De Wulf L., Sokol J. (2004) Customs Modernization Handbook. World Bank. Washington D. C. P. 356. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/850061468779087644/pdf/31477.pdf>
7. Liuba O. Mytna vartist tovaru: problemni aspekty ta shliakhy yikh vyryshennia. *Visnyk ekonomiky*. 2022. № 2. S. 171-185. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/46007>
8. Lupak R. L. (2018) Derzhavna polityka importozamishchennia v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: priorytety ta instrumenty realizatsii : monohrafiia. Lviv : Vydavnytstvo NNVK «АТБ». 527 s.
9. Yesmukhanova Yu., Ekls D. Ekonomichni zv'язky v Ukraini – regionalnyi vymir. *Opytuvannia pidpriemstv v Ukraini*. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2016/08/Economic-Connectivity_ukr_15_08.compressed-1.pdf
10. Zakharchuk O. (2020) Eksport ta import silskohospodarskoi tekhniky. *Ekonomika APK*. Tom 27. № 6. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006081>
11. Nepal P., Khanal S., Dhakal H. Ch. (2024) Balance of Payment and its Determinants. *Interdisciplinary Journal of Management and Social Sciences (IJMSS)*. Vol. 5, No. 2. Pp 165-176. <https://doi.org/10.3126/ijmss.v5i2.69454>
12. Teoriia rozvytku natsionalnoi tranzytivnoi ekonomichnoi systemy v umovakh novoho etapu hlobalizatsii : za zah. red. Zvieriakova M. I. Odessa : ONEU, 2023. 306 s.
13. Дуляба Н. І., Палиса А. Я., Дуляба О. Б. (2023) Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах вітчизняних та світових соціально-економічних викликів. *Економіка та суспільство*. Вип. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-149>